

ЕКСПРЕСИВНИЙ СИНТАКСИС МАРІЇ МАТІОС

У статті досліджено синтаксичний рівень експресії в індивідуальному мовленні Марії Матіос, виявлено та проаналізовано такі характерні домінантні засоби і прийоми експресивного синтаксису як парцельовані конструкції, однорідні члени речення, повтори, що створюють неповторну індивідуальну синтаксичну побудову прозового тексту, надають висловлюванню більшої виразності, напруженості, додаткової естетичної інформації.

Ключові слова: експресивний синтаксис, мовленнєва експресія, однорідні члени речення, парцеляція, повтор, стилістичний прийом.

Синтаксична будова тексту є одним із визначальних чинників емоційно-експресивного впливу на читача. На думку В. Чабаненка, мовленнєва експресія – це складна лінгвостилістична категорія, що спирається на цілий комплекс внутрішньомовних, психічних та соціальних факторів і виявляється як інтенсифікація виразності повідомлюваного, як збільшення вражаючої сили вислову [7].

Стилістичне дослідження синтаксичної будови мови є одним з пріоритетних напрямків української лінгвостилістики. Синтаксичні засоби вираження експресивності досліджують С. Єрмоленко, А. Загнітко, Н. Ладиняк, Т. Шевченко та інші.

Мета статті проаналізувати синтаксичний рівень експресії в індивідуальному мовленні Марії Матіос, виявити характерні засоби і прийоми експресивного синтаксису та особливості вживання таких традиційних засобів синтаксичної стилістики як парцельовані конструкції, однорідні члени речення, повтори.

Парцеляція, як явище експресивного синтаксису, є стилістичним прийомом мовленнєвої експресії, засобом презентації синтаксичної структури художнього тексту, що виконує у творі певне функціонально-сміслові навантаження, виступаючи елементом семантичного доповнення змісту окремих частин висловлювання. Це один із засобів зображувального синтаксису, який дає змогу підкреслити змістову значущість, експресивну виразність, посилює напруження думки, емоційно виділяючи компоненти речення.

У сучасній українській жіночій прозі парцельовані структури використовуються з метою емоційно-експресивного виділення висловлювання, відтворення емоційно-почуттєвого світу: *«Місяць сьогодні такий великий. Такий ясний. Роздобрілий»* [4, с. 6].

Привертають увагу образність, яскравість, емоційна насиченість, які досягаються використанням парцельованих стилістичних тропів, найчастіше епітетів: *«Блаженна. Як собака, що має сказ, – скажена. Шалена. Несамовита. Не сповна розуму. Непідсудна. Божевільна. Не ... Це все про мене»* [5, с. 67].

У наведених прикладах однорідні означення-парцеляти спрощують структуру основної частини, сприяють її чіткості, підсилюють інформативність. Підвищення інформативності висловлювання може відбуватись за рахунок уточнень характеристик явищ, осіб, властивостей, ознак: *«А то ж не дівка — а справжня тичка: висока, підхмарна...»* [6, с. 1].

Ефективним стилістичним засобом у творах Марії Матіос є парцельовані додатки, напр.: *«Убивця нормального ритму власного серця. Своєї молодості. Спокою чужого чоловіка. Нормального життя. Гарантованої природою старості»* [4, с. 98]. *«Ніхто би не знав холоду. Сирітства»* [4, с. 32].

Парцелювання можуть зазнавати й однорідні додатки, що мають узагальнювальне слово, напр.: *«Москалиця нічого на світі не боїться. Ні цієї нехарі..., ні ночі, ні грому»* [4, с. 40]. Для художньо-переконливого звучання

слова, для концентрації уваги на змістові певного члена речення письменниця використовує повторювані парцеляти: *«Шахрайство, дитино, є межі всіма і всякими людьми. Межі всіма. Межі своїми і чужими...»* [4, с. 113].

Аналізуючи ідіостиль Марії Матіос, привертають увагу парцельовані обставини, які несуть у художньому тексті особливе ідейне навантаження, сприяють розкриттю глибинної семантики тексту : *«Та вгнатися за її ростом жодному дереву було не під силу. Ні на пісках, ні в усій Тисовій Рівні»* [2, с. 8]. *«Давніше люди сміялись будь-коли. І багато, весело»* [4, с. 32].

Досить продуктивними у творах письменниці є парцельовані складні конструкції. Наприклад, : *« Вони таки не мають смальцю в голові, а Бога в череві, бо думають, що вона дурна. А Даруся не дурна – вона солодка»* [3, с. 11]. *«Не хочуть сільські дітваки з нею бавитись, як раніше. А вона просити їх не буде»* [4, с. 69]. *«Видиш, хлопче, мама тебе у муках родить, ти ростеш, а не знаєш, що з тобою завтра буде. І котрий на твою голову цісар чи король вродить, що буде йому чи земель, чи людей замало»* [4, с. 117].

Отже, в ідіостилі письменниці парцеляція є одним із прийомів організації тексту. Парцеляти широко використовуються майстром слова як особливий стилістичний прийом, що дозволяє посилити змістові та експресивні відтінки значення, служити для концентрації уваги на змістові.

Певну стилістичну роль у мові творів Марії Матіос виконує синтаксична категорія однорідності. Неповторну індивідуальну сутність мають речення з однорідними членами, які деталізують дійсність, несуть більшу інформативність та різноманіття семантико-синтаксичних відношень. Завдяки майстерному вживанню однорідних членів речення створюється індивідуальна синтаксична побудова прозового тексту. Характерною ознакою дискурсу письменниці є великі сполуки з кількома рядами однорідних членів *« Ірина захлиналася слиною, задихалася від нестачі повітря: ти – мерза мерзенна, паськуда паськудна, дурень остатний, приймак дурний, безродне насіння, злодій галицейський. Але такого*

кресання між дорожнім камінням і кінськими копитами, як тепер між Ірининим язиком і її зубами – і близько не було» [3, с. 51].

Іменникова однорідність посилює враження предметної різноманітності та складності: «*На небі живе сонце, місяць, звізди, хмари, дощі, ніч і день живуть на небі, нечиста сила, душі померлих, ангели, що крильцями звідти живим махають*» [4, с. 15].

Досить часто однорідні члени речення, виражені іменниками, містять біля себе конкретизатори: «*А тоді бігла би , не озираючись і не боячись ні гадини під ногами, ні вовчого виття, ні інших чортових витівок*» [4, с. 22].

Речення з дієслівною однорідністю надають висловленню енергійності, емоційно наснажують виклад думок і відбивають прагнення автора показати дійсність у динаміці: «*Я сьогодні не їла, не пила, слину з рота не випльовувала, ні з ким не говорила* »[4, с. 39].

Прикметникова однорідність як стилістичний прийом застосовується для створення образності змалювання, володіє великою експресивністю та яскравістю. Нагромадження таких елементів є способом урізноманітнення опису, характеристики когось чи чогось. Наприклад: «*Були вони всякі: високі й низькі, опецькуваті й худі, говірливі й мовчазні*» [4, с. 64].

Важливим засобом експресивності, який надає висловлюванню більшої виразності, напруженості, додаткової естетичної інформації, є повтор.

У творах Марії Матіос повтор виступає своєрідним актуалізатором, який служить поєднуючим елементом структури тексту: «*Марічки! Рятуйте нас, марічки! Не дайте нас убити, марічки!* [4 , с.184].

Завдяки цьому стилістичному прийому письменниці вдається посилити внутрішній зміст, передати напруження, виділити в тексті певні художні деталі: «*На коліна, худобо! На коліна*» [4, с. 196].

Отже, засоби експресивного синтаксису у творах Марії Матіос виявляють індивідуальну специфіку, зумовлену їхньою роллю у структурі художнього

тексту. Адже, як зазначає Н.В.Гуйванюк «Значення синтаксису визначається не лише смисловою і стилістичною значущістю синтаксичних одиниць, але передусім тим, що речення відображають спосіб мислення автора, його світогляд, ставлення до дійсності» [1, с. 413].

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуйванюк Н. В. Слово — Речення — Текст : Вибр. праці / Н.В. Гуйванюк.— Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009.— 664с.
2. Матіос М.В. Нація. Одкровення / М. В. Матіос. – 3-є вид., доп. – Львів: Піраміда, 2006. – 204 с.
3. Матіос Марія. Солодка Даруся : драма на три життя / Марія Матіос. – 3-є вид. – Львів : Піраміда, 2005.
4. Матіос Марія. Черевички Божої Матері вирвана сторінка з буковинської саги: / Марія Матіос. — Львів: ЛА «Піраміда», 2013.—208 с.
4. Матіос Марія. Щоденник страченої. / Марія Матіос. – Львів: ЛА "ПІРАМІДА", 2005.—188 с.
5. М. Матіос. Москалиця: [Електронний ресурс]— Режим доступу :http://www.ukrcenter.com/Література/Марія_Матіос/25886.
6. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови : монографія / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 351 с.

Hayduchenko Halyna

THE MARIA MATIOS'S EXPRESSIVE SYNTAX

In the article the syntactic level of the expression in the Maria Matios's individual speech is investigated, such the characteristic dominant means and the receptions of the expressive syntax as the parceled structures, the homogeneous parts of the sentence, the repetitions, that give more an expressiveness, a strength, an additional aesthetic information to the statement, are cleared up.

Key words: expressive syntax, speech expression, homogeneous parts of the sentence, parceling, repetition, stylistic device.

Галина Гайдученко

ЭКСПРЕССИВНЫЙ СИНТАКСИС МАРИИ МАТИОС

В статье исследован синтаксический уровень экспрессии в индивидуальном стиле Марии Матиос, определены и проанализированы такие характерные доминантные средства и приемы экспрессивного синтаксиса как парцеллеваные конструкции, однородные члены предложения, повторы, что создают неповторимую индивидуальную синтаксическую структуру прозаического текста, придают высказыванию большей выразительности, напряженности, дополнительной эстетической информации.

Ключевые слова: экспрессивный синтаксис, языковая экспрессия, однородные члены предложения, парциляция, повтор, стилистический прием.